

TALENT ER IKKE LÆNGERE TABU

TI TIL TYVE PROCENT AF EN BØRNEÅRGANG ER LANGT MERE BEGAVET END GENNEMSNITTET. SKOLERNE VED OFTE IKKE, HVORDAN DE SKAL STIMULERE DISSE BØRN, DER RISIKERER STORE SOCIALE PROBLEMER. NY FORSKNING SKAL PEGE PÅ, HVORDAN DE BEDST STIMULERES

* Danskernes viden og menneskelige ressourcer skal sikre, at vi også i fremtiden hører til blandt verdens rigeste lande, ”og derfor skal vi i særlig grad sætte ind dér, hvor lærdommens frø bliver sået: I folkeskolen,” fastslog statsministeren i sin nytårstale i år.

”Børn er forskellige, børn lærer på forskellig måde, har forskellige forudsætninger. Den pige i tredje klasse, der allerede kan tale lidt engelsk, risikerer hurtigt at komme til at kede sig, hvis hun skal sidde og sige ”chair” og ”table” i stedet for at kaste sig over en engelsk børnebog,” uddybede Lars Løkke Rasmussen. Han kredsede dermed endnu en gang om en særlig gruppe børn, som indtil for få år siden var komplet usynlig og omtrent tabu i den offentlige debat – de særligt begavede børn.

Det er de 1-5 procent superintelligente børn som f.eks. den 12-årige dreng, der lytter til og analyserer Wagners opera Ringen, mens han jævnaldrende kammerater spiller fodbold. Eller purken, der allerede som 8-årig undrer sig over nuancer i det periodiske system. Men i særdeleshed også de ti-tyve procent af en børneårgang, der fagligt spurter forbi deres klassekammerater og ofte keder sig i skolen.

Begavede børn mistrives

Først inden for de seneste ti år er en meget lille håndfuld forskere for alvor begyndt at interessere sig i dybden for de meget begavede børns særlige behov. En af dem er lektor på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet, Poul Nissen. Han siger:

”Tidligere har den almindelige opfattelse været, at de mest begavede børn nok skulle klare sig, og i det omfang lærerne ikke var i stand til at stimulere barnet ved at differentiere undervisningen inden for klassen, satte man sin lid til, at barnet selv hentede sin viden andre steder end i skolen. Men det er ikke tilfældet.”

Den eneste undersøgelse, der hidtil er lavet herhjemme af de bedst begavede børns situation, er en stikprøve blandt et mindre antal elever i Lyngby-Tårnbæk Kommune i perioden 2001-05. Undersøgelsen viste, at de meget begavede elever var glade for at blive opdaget, for mange af dem havde det dårligt. Mere end 40 procent havde langt flere problemer end deres jævnaldrende, og kun ti procent af dem var glade for at gå i skole. Poul Nissen:

”Lyngby-undersøgelsen afslørede børn med betydelige vanskeligheder, både indadvendte problemer med angst-prægede og depressive træk og ifølge lærerne børn, som ofte var bange for at gøre noget forkert og lave fejl, nervøse og perfektionistiske. Men også udadreagerende børn med adfærds- og opmærksomhedsforstyrrelser, der havde problemer med at fastholde opmærksomheden i timerne, var diskussionslystne og afbrød og forstyrrede de andre elever.”

Ifølge Poul Nissen bekræftes tendensen fra Lyngby-Tårnbæk af internationale undersøgelser, der viser, at i hvert fald 10-20 procent af de mest velbegavede børn har vanskeligheder og mistrives. På positivsiden er, at mange af børnene er både kreative, dygtige, opfindsomme og nysgerrige, men fælles er, at de har ondt i det sociale liv og svært ved at få venner, siger Poul Nissen.

Intelligens skal plejes

Der bruges mange løsebetegnelse om de meget begavede børn. På engelsk bruger man især ordene ’gifted’ og ’talented’, og herhjemme anvendes udtryk som ’børn med særlige forudsætninger’, ’talentfulde børn’ og ’særligt begavede børn.’ Selv skelner Poul Nissen og hans forskerkolleger mellem begavelse, som er det medfødte - og så talent, der handler om, hvordan man udvikler den medfødte begavelse. Begavelse skal nemlig plejes, og også derfor er det en stor fejltagelse at tro, at de begavede børn bare klarer sig selv.

”Udviklingen af begavelse afhænger af, hvilket miljø man er i, og om man bliver stimuleret. Det er som med muskler, hvis de ikke bruges, mister man dem. Hos mange af de begavede børn ser vi desværre, at de aldrig har lært at bestille noget for alvor. Fra en tidlig alder er tingene kommet nemt til dem, og uden intellektuel stimulering keder de sig. Det betyder, at de ofte underpræsterer, er dovne og har dårlig arbejdsmoral. Senere i uddannelsessystemet kommer de i vanskeligheder, fordi de mangler evnen til flid og fordybelse, og mange af dem risikerer at komme til kort, selv om de egentlig til at begynde med havde særlige forudsætninger for at klare sig godt,” fortæller Poul Nissen.

” I HVERT FALD 10-20 PROCENT AF DE MEST VELBEGAVEDE BØRN HAR VANSKELIGHEDER OG MISTRIVES.

Poul Nissen

Men han vejrer morgenluft. Rundt omkring i landet er der et stigende antal projekter, som forsøger at stimulere de bedst begavede elever, dog indtil videre mest i matematik og naturvidenskabelige fag. For eksempel master classes i Fredensborg Kommune, forsøg med fagolympiader i København, særlige sommerlejre på Fyn, og i Esbjerg eksperimenterer man lige nu med egentlige talentklasser, som Poul Nissen og hans forskerkolleger monitorerer i forbindelse med deres forskning. Også professionshøjskolen i København har taget initiativ til en ny diplomuddannelse, der skal dygtiggøre lærerne, der længe har efterlyst redskaber til en bedre undervisning af de bedst begavede børn.

Positivt ryk

Poul Nissen krediterer den nuværende regering for gentagne gange at sætte de særligt begavede børns behov på dagsordenen, og også Kommunernes Landsforening har i et ideoplæg efterlyst en mere professionel folkeskole med større viden om forskellige indlæringsmetoder, hvis Danmark skal klare det stigende konkurrencepres og forblive et af verdens rigeste lande. Poul Nissen minder om, at Danmark ”roder rundt i midten eller under gennemsnittet” i de internationale PISA-undersøgelser, der måler skoleelevers faglige færdigheder, og ifølge ham vil Danmark uundgåeligt sakke yderligere bagud, hvis vi fortsat forsømmer de bedst begavede elever. Han siger:

”Danmark er jo et meget lige samfund, men der er helt klart sket et positivt ryk i forhold til de mest begavede børn takket være en konsekvent politisk italesættelse, og det er blevet meget mere stuerent at tale om disse børns behov end for blot få år siden. Der begynder at komme flere penge til projekter for særligt begavede børn. I Storbritannien har man ansat regionale konsulenter til at sikre, at de særligt begavede børn også stimuleres fagligt. Det kommer vi også til at se herhjemme.”

Poul Nissen oplever, at der er sket en bevægelse og en accept af at for at behandle børn lige, så er det i højere grad nødvendigt at designe forskellige tilbud til dem.

”Den danske enhedsskole har historisk været meget fokuseret på at behandle børn lige, og folkeskolen har da også vist sig rigtig god til den store midtergruppe af børn, der udgør 60-70 procent. Folkeskolens almene tilbud har derimod ikke kunnet rumme de mere ekstreme grupper, ydergrupperne i begge ender, både de meget begavede og de fagligt dårligt fungerende elever,” mener Poul Nissen ▶

LYNGBY-TÅRBÆK UNDERSØGELSEN

31 særligt begavede børn blev fulgt og testet i årene 2001-2005 og er foreløbig den eneste undersøgelse af sin art herhjemme. Undersøgelsen viste blandt andet, at mange elever har følt sig lettede ved at være blevet identificeret og få imødekommet deres behov for at blive fagligt udfordret. Men mange lærere har brug for en bredere viden om, hvordan de spotter og identificerer elever med særlige forudsætninger. Sammen med skoleledelsen har lærerne brug for specifik viden om, hvordan de inddrager de særligt begavede elever i planlægningen af undervisningen. Forældreinddragelsen er også vigtig, og både lærere og forældre skal have bedre forståelse for, hvad det betyder for en elev at have særlige forudsætninger og måske føle sig anderledes, da det kan have stor betydning for kammeraternes forståelse og accept.

og peger på, at hen ved 20 procent af folkeskolens samlede budget bruges på specialundervisning til de fagligt udsatte elever og omtrent ingenting til de mest begavede elever. Ifølge folkeskoleloven har lærerne allerede pligt til at differentiere undervisningen, så alle børn stimuleres fagligt uanset deres individuelle forudsætninger. Derimod er det som udgangspunkt ikke tilladt at elevdifferentiere – at oprette særlige hold og klasser til de mest begavede elever.

Vil ikke skilles ud

Undervisningsdifferentiering kontra elevdifferentiering diskuteres intenst i faglige kredse, og ifølge Poul Nissen er det kun et spørgsmål om tid, inden vi ser deciderede hold og klasser for de bedst begavede børn.

”Men opgøret med enhedsskolen er bestemt ikke uproblematisk, og langt de fleste børn har bedst af at gå i den almindelige folkeskole,” understreger han.

”Børn og unge er ekstremt opmærksomme på ikke at skille sig for meget ud i forhold til deres jævnaldrende. Specialklasser hedder nørdeklasser i deres interne jargon, og de er generelt meget nervøse for at miste kontakten til hjemmeklassen.”

Poul Nissen citerer en 12-årig pige fra Århus, der havde været knyttet til et særligt undervisningstilbud. Pigen konkluderede:

”Jeg vil nok ikke være med i et lignende projekt, fordi man går glip af ting i klassen. Når man tages ud af klassen, sætter man fokus på det specielle, og det er ikke altid en fordel, fordi mange ser ned på dem, der ikke er som de fleste. Det bedste ville være, at eleverne får opgaver, der passer til den enkeltes niveau, mens resten af klassen arbejder med opgaver af samme slags, så man ikke behøver at gøre opmærksom på de faglige forskelle.”

Fokus på effekt

Poul Nissen afviser ikke, at vi ad åre vil se udviklingen af en særlig pædagogik for de mest begavede børn, men som udgangspunkt mener han, at hovedindsatsen skal ske inden for den samme klasse med god undervisningsdifferentiering, og derfor er der også stort fokus på at udvide paletten af undervisningsmetoder, så flest mulig elever i klassen stimuleres fagligt hver især.

Ud over den rent faglige indsats er Poul Nissen og hans forskerkolleger her og nu især optaget af at få belyst andre faktorer, der motiverer og stimulerer de mest begavede elever, så de ikke tabes på gulvet.

”Den pædagogiske effektforskning på området er sparsom i Danmark, og styrket forskning vil helt klart være en måde at hjælpe de her elever på, så vi bliver bedre til at finde ud af, hvilke indlæringsmetoder der virker, og hvilke der ikke virker,” siger Poul Nissen.

Her kigger forskerne især på det, man kalder de non-specifikke faktorer, det vil sige, i hvor stort omfang spiller lærerens positive forventninger til eleven ind. Hvilken betydning har lærerens måde at undervise på, og hvor vigtigt er det, at der er god kemi mellem lærer og elev.

”Vi ved fra andre undersøgelser, at relationen mellem lærer og elev kan have op til 30 procents indflydelse på et godt resultat, mens hele 40 procent af effekten kommer fra, om eleven overhovedet selv føler, at han eller hun kan bruge den undervisningsform, som vedkommende udsættes for. Så de to faktorer, der tilsammen udgør 70 procent af resultatet, er i høj grad mål for vores forskning, og det er en undersøgelse af disse såkaldt nonspecifikke faktorer, der bør få betydning for, hvordan vi fremover tilrettelægger indsatsen over for de bedst begavede elever,” siger Poul Nissen.

Af Kim Seerup Rasmussen
asterisk@dpu

POUL NISSEN

Lektor, fil.dr. og psykolog ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Har de seneste ti år været en af de få forskere herhjemme, der har beskæftiget sig med gruppen af særligt begavede børn. Har deltaget i forsknings- og udviklingsprojekt i Lyngby-Tårnbæk Kommune om skolens møde med elever med særlige forudsætninger. Er på vej med flere forskningsartikler og skriver sammen med psykologerne Ole Kyed og Kirsten Baltzer på et nyt bogprojekt, der blandt andet ser på, hvilke pædagogiske indsatser der virker over for gruppen af meget begavede børn.

www.dpu.dk/om/poni